

● СПЕЦИАЛИСТ ТРИБУНАТА

Бийл ахсынныг РӨ-га пенсиянаа хааччылмыг государственний бюджеттан тайнарыллан, туһууан бюджет тайынаа страховой усунуостарга хомууру ыттар Пенсионнай фонд тариллабыта 10 сылыи туулар. Ити пенсиянаа хааччылмы реформаны бастааы туһумуэ өтө. Билигин атын сайдыылаах дойдулар пенсионнай хааччылмыга ситиммариин бастыи онытытар олохууан реформа иикис туһумуэ—биирдик киниини страховой усунуе хомулуутууа компьютернай базата толору олохуудуна. Пенсионнай фондара усунуостары хомууар отдел бу 10 сыл устата республика атын улуустарыи туһааннаах сулуусналарыи ортолорутар үчүгэй ухаллэхтар ахсааннарыгар кикреэр үлөи тэрийэи кэлэ. Ордук 1995—1998 сс. дойдуга буруууээбит экономикай кризис үи-харчы эргириин систематыи айтыринныт кэмнэр пенсионнай страховой усунуостары хомуууата ачаттардан ордук ухаллэбитэ, оной улуус пенсионерлара пенсияларыи олохтомиут боолдохторутар ылааларыи хааччылмаа холобурга сымдыыбата уонна сымдыар

1998 с. бийлэг отделаг департамент твардныг байгууллага—36000 тнх, солкуобайыг 43200 тнх, солкуобайнаа толорбуллууг, нүхис мнэстэлэмминит. Аасмт да өттүгөр булааны аһара толорбут снлаардаах агинбит. Манна смлга аздылар страховой усунуос аһара хайдах хомуллуон себүй дивн саврбага-ныр оруттоох шпатааччылар үгүстэр. Дьэ, итибонтуруошу булаардахха манник. 1995 смлтап сагалчан Пенсний фондга усунуос төлүүр барн талталлар («Агресвабиан» урот) үп-харчы эргирире олуйтаран улахан цэсиз клирон барытатра. Ити лэс муниухлан, муштуур кээмэйз 1998 с. түмүгүн 16643 тнх, солкуобайга тийбитэ, ол шнттэн ушатылыбыга 13140 тнх. солк. этэ. Иэ суумата улуска смлга хаинастан аздылар страховой усунуос 50%-гар толгоһор, оттон департамент үрдүнэн республикада смллаачы страховой усунуос аздылар сууматыгар тэг көриэтэ, ошон бийги хаачыстабанлай көрдөрүүбүт ланиа үчүгөй. Дьэ бу шөстөн, тарилталар кыхатарынан төлөхүүлэрин сүөтугар, былиан аһара туолуута ситииялар. Эбөтөр 1999 с. бийлэг 13140 тнх, солк. ушатылыбыт шөстөн 8408 тнх, солкуобайы эбин хомуйлары хаачыйдыбат, бу департаментга бастын көрдөрүү буолла.

Улаагдмалыгт нэвтрэлтэн төлөвүүн бичжэт тэ-
рэгсэлэртэр 4200 тый, солк., ЖХХ-ға 1100 тый,
олон, онтон атыга сүвшүүн уруук сууд тутар-
оромуоннуур учластанка, оромуоннуур-техническэй
аредриятнеда, «Медморация» ГУП-ка, «Артис»
ХЭТ-ка, «Азия-Надани-Даймонгта», «Хадар» ХЭТ-ка
нигээр. Бу тарилталар («Хадар» ХЭТ-ка ураталар)
«АПРОСА» нисселэртнэн төлөстүдөр, бу хайых-
тэн үлэ салбарынхтай.

1998 с. бирдний үзлэгтийнхэн сэтгэл 8024 хийгээх зүйлсийн, манга компьютертай базад хийгээр икх зүйлээ хамгаастар, страховой үзүүнустар толору хийгээрлийнээ. Байгальдгийн сагаллан Дюкууснай үзүүрэнн, тгэлэртэн Намга пенсийн анзалын снэй сэтгүүн олохуудан эрэр, атыгтарга зиндэгтэн байааннавар Бу-реформа икхс түбүмдэ, икх түмүнтэннэ 5-7 сэлэйн байаарылдлага.

Дэг, маяна страховоо үсүүнээс бичирэмтнээр толоон нлэрэрдээр, голлоору суох буоллахха, нениа нанимта тардылар. Бу байлһиманиааны тэрлэтээр алайаччылара өһүлүүбтнн өйрүхтэхээр уениа лар иһи толооһунгэ даяал млыахтаахтар. Байлһи ордук иһиһылааһа үлэлэтччлэрэ байлһимайлар тлөннө предпринимателлэр болдомото хурбакаа кэллээр. Канилэр Пенсионнай фондаа үчүокка туруулуубут страховоо үсүүнөөстара төлөмнүт эрэ үүлэтннээр дьонго пенсионнай ыстаастара вагмалар, охуон прдбидэ оннук.

муйууга снй-бнр тнгаафнннаах. Од 1 квартала
7092 тнй солк. убатыллыбыт нс тайнараалыбыта
буазар. Бу сүрүн бнрчнннэтннн майн тагастыр
комбинат 152 тнй. солк., лесопункт 270 тнй. солк.,
почтовой сбзэс 438 тнй. солк., «Чурапчыгострой»
1514 тнй. солк., «Чилипарас тыа-хаһаайстыбаннай
производственной кооператив 764 тнй. солк. уонна
улэлиин сатаабытын үрдүүн ЖКХ 1160 тнй. солк.
(өнүн да аттытар) убатыллыбыт постын төлөрүйө-
бачтар, сорохтор. нэн өссө улаатыннарыгыттара
буолда.

Амьгч ыстаравантыр санкициялары туттуу туһунан. Араас сымаларга РФ Президиенни Ыйаахтарынан бэриллэ сымдыабыт чэпчэттиилэр, ордук бюджет тардаларыгар, тохототуллуулар. Оскуотун онно олобуран уонна финансовай туругу учуоттаспытта буолан «би. гээн» пеня, ыстараван туттубут эбит буолдаххытына биллгини коммеральнай бэрэбэрккээн усулуоска ис-тэох төриитэлэри квартал айыа 100% акыалаан пе-няны аахтарыаххыт, бу бааһынайдарга, предприни-мателлэргэ эмкэ сымманынаах. Онон I квартал отчуо-тун тутарга 90-тан тахса акт олобуллан 35 тыһ. солк. пеня, салгыы 33 бааһынайдарга, предприни-мателлэргэ 14 тыһ. солк. 1997—1998 сс. ыстарыгар пе-ния бардылына, Улэ салгыы барыага. Пеня ставката урут 1% этэ, биллгини—0,13%. Ити бастакыта. Ик-китинин, инкэссалаайык прдэбиллэрин туттуу туһу-нан. Бу ыстарытарга 100% түһөрүлүр. Бүөс мыйг 174 прдэбил—7483 тыһ. солк. түһөрүлүрүнэ, онтон 1424 тыһ. солк. төлөннө. Маныык таһымынаах үлээн департамент мэлтөөүмүн сыаналаагыр. Кырдьыта да, онуук, биллгини тарлатэ финансовай туругун аахсан, хаһалайыстыбанынай туттууга үбү, прдэбилл быстах көмгэ тохтотол, аһара олоробут, эбэтэр 28% уонна 20,6% усулуобу эрэ тутан хаһыас аһарабыт. Дьинэ, маныык чэпчэтани департамент эрэ элоруохтаах этэ. Онон биллгини РФ Президиенни 2000 с. тохсунуу 29 күнүнээри 116 №-дөөх Ыйаагар олобуран, дуогабар-даһан туран рассрочка илан икки өттүттэн үлэлнэх-тэахыт. Бу түбүктэргэ инкэссонай прдэбил дуогабар-даах бөдлөөххө быстах тохототулар, пеня урукку иккэ аардылаабыт—оскуотун тарлатэ трафигынан пэ-биттан усулуостартан, пеняттан көдүрүтэр, бийылгыгьт усулуостарыгар төлөбүр өтүрөр буолууларына. Ма-ныык 14 тарлатэ үлэлаһэн эрэр.

Үсүүнүн, страховой үсүүнүстэргэ нэстэх үс мй-
тан эрдук хэмтэ төлөөбөтөх, Маарталлаңы отчуот-
тарын гүһэрбөт, куугунар тэриглэлэри РФ ХН 198
нстатыйатын 1 чааһыгар олобуран, холоубунай эн-
пнэтннэскэ тардан туран, нэстэрин моддуйуу бэрэ-
дэгинэн төлөтүүнү тэрийнн килэлэриллэр, Маннык
үлэни байнгн тэрийбэннэ олорбушнут, Содалаанн
байһымынан 3 дхаланга баламбэстэбит уонна улуус-
таады прокуратурада гүһэрдибит. Дыг итинниик, үлэ-
бит түмүктэрэ сунньүүнн үчүгэинн күдүтэр, байнгн
тэрийэр, ирдир үлэбититэр нтэдэстэр баалларын
аһадастык этэн туран, сымал-сорук туруорунан сити-
һиллэрбитни чингэтнэхтээхит. Очтодо ара пенсионер
пенсиятын ылар болдьобор үөрөкөтө тутара турук-
таах буолара ситиһиллэрэ.

А. ФИЛИНПОВ,
улуус пенсөөнөй сулууэпатын управлениетын
кылабынай бөлөмүчүсү.

САЛААНЫ ААН БАСТААН БҮТЭРДИЛЭР

ДЬОКУУСКОЙ. Алта сым анарал өттүгэр республикада Красноярскайдаагы государственнай художественнай институт салаата аһаллабата. Соторулаабыта бу салааны 7 живописец уонна 4 график

Ити ааттамныт, ол эбэтэр пиунаа, кууьтүрүбэ, үөрөххэ, доруобуйу харыстабылытар, спорка, киччаа, ийэ ууна-ору харыстабылытар бастайаанной комиссия састаабыр бэйэлэр: Республика палататын председателэ В. В. Филиппов, бу палата ити туһааннаах комиссияны председателэ, Чурапчы улууунуттан депутат А. И. Понисеев, Ил Түмэн депутаттара—бастайаанной комиссия чилиннэирэ В. С. Поскачин, А. А. Федоров уонна депутаттар көмөлөөччүлөрө.

Кийиндэр улуууска калын үлээлээбит сымалара: Республика палататын калыр ессенятыгар көрүлүүхтөх «Начальный, орто уонна үрдүк профессиональнай үөрэхтэйдии туруга итинээтэ миники соруктараа диир бөлүгүрүбүз иккестерэ сыдыан үөрэтпэ, үлээлэр диир тылларын-өстөрүн иттип, баар проблеманы билсин. Ити сымалынан иккисени депутаткай бөлөгү күн бастагы уонна иккис атырдарыгар Одьдууннаагы политехнической оскуола-индустрия, Чурапчытаагы физкультура уонна спорт институтугар сыдыан үлэ туругун билсинтэ. Бу күн—бүк ыйын 14 күнүгөр кийи 5 маастар улуус дьабыланын дьахтаны муһунахтыыр савлаатыгар дьабылга уурайааччыларын специалистарын, тэрнэтээр барастабылларын, индустриетер баһылыктарын кытта көрсүүү буола,

Мушпазы улуус билимге А. А. ШАДРИН аста уонна тылы бастакынан Республика палататын председателин В. В. Филипповка-бүөрдү, Василий Васильевич билиэхэ бастагы сыйдымта буоларын ахтан туран, улуус пики үөрөбүн төрүөтлөрүн үлэллритер сыйдымта билиһиннэрдү. Чуолан Одьулууннаагы оскуола-лицей уонна ЧФКСИ илбик хайыскаларга сөптөөдүн, үлэллэр программалара көмүрдөбүлүлэр сөн түбөлүгүн эттэ. База уонна преподаватель састаабы тулуун атыллары комиссия үөрөтөбүлсөн баран эрэрин илгитиннэрдү.

Итинтэн салгыи киин салалар СР Государственный Муниципал (Ил Түмөн) Республика палататын үдэтигэр сийлини тохтуур, Туох ханнык киини үлэлээбит икки агар сылга бу сокуону таһаарар Ил Түмөн палатата мытыллыбыт 14 сессияга Саха Республикатын 15 сокуона, 214 законодательнай ак хоһоонноох уураага тахсарын ситиспитин адынна, сүрүннэрин латтатаалаата. Ол курдук, 1999—2000 сс. СР полуокна политиката ырытыллан оҥоһуллубутун, 2000—2001 сс. арктической уонна хотугу улуустар сайдымыларыгар, республикага тыа хайаайыстыбатын торут салаларын турустар уонна киинки кэстэллэр сыйааһаах боннуруостар көтөдүллэ туһааныах сокуоннар үлэлээн эрэлэрин эттэ. Ити курдук «Учуутал туһунаах сокуон олоххо киирбитин, кэлэр XVI-с сессияга дөрөх туһунаан кэстэтин турарын илэтиннэрдэ.

[illegible]

Итиллэри этэн туран, В. В. Филиппов муһуннах кыттыылаахтарын аһааһа көпөстөнүгэ илтирдэ. Ийи-тым эабэх буолла. Ол курдук, федеральный уокуруктар, чомчу баһиһи киирээр Далаһай Востоктаагы уокуруктук, Саха Республикаһынаагы территориялһай уокуруктар тустарынан, «АПРОСА» компания үлэтин илтирээһинээтэллэр. Тутуу уонна коммуналһай хаһаайһытыба, энергетика, үөрөх салаатын бонхуруостарыгар ийиһтиилэр.

Консультанты Ил Түмэн депутаттара А. Н. Повсеева, В. С. Поспелова, А. А. Федоров, байдалын үзэлнэр эйгэлэрини баар проблемалары туруоран тариалээр бэрэстэбиэтэллэр: ЖЖХ управлениеттэн Н. Н. Ховтанов, Хятады орто оскуолаттэн Д. Д. Попов, «Урааччыгострой» АО-тан Н. Н. Попов, улуусталды киши электрический ситимтэн В. С. Максимов кытынышалар.

Түмүк ымын В. В. Фадеев уюна, улусу баһымыга А. А. Шадрин оюндулар. Кишилер бүгүн икки өтүтүтүн бери өтүтүнү туулаах, аһарас көзөтүн тахымбатын бөлүөтөтөлөр өтүтүн шийининин баш-га үлөтүтүн багаларын билгөтүлөр.

С. СМЕРЕНКОВА

бүтэрдэ. Кинилэртөн 2 киши Россия Художествона академиятын Красноярскайдагы айар мастарыс-
пайысгар салгыы үөрөнэр быраабы илтиилэр.

Государственной комиссии делозной үлэлэргэ
нуһагдани суох сэлэлэни бичрэдэ.

CHL.

САНГА ҮЙЭ—
САНГА ОЛОХ

Сага үйнэ кэлэринн кэтэһэбит, бары үчүгэйн, уйгу-
ну-бийагы, үтүө олоһу күүтэбит уонна өмтүкэбит
хадлаантан түһөн кэлэбэтинн ойдууһут. Кэлэр саҥа
кэмгэ бэйэбит национальнай идеялаах эрэ буолаах-
пыттана сайдар кыахтаахпыт. Билигин билиргы өмүк
удьуора буолабыт, өбүгэлэрбиттэн хаалыат элбэх
үгэстэрдээхпит. Оччо билиргы итэҕэлбитин төһүүнэ-
ринибит улахан туһалаах буолуо, ой-санаа өтүгүн
да чэбдигирээ өтөбүт. Норуоту омордулуур күүһүнн
билиргы итэҕэлбит уонна национальнай идеябыт
буолауохтаада чуолкай. Билиргы олоххо төһүүөххө
дэлэстэрбит да, онно үтүө үгэстэрбит, сиэрдэрбит-
туоммут, абычайдарбыт сыттахтара.

Ийнхүүнэн, сахалар сирбит баайн олус бэрхэ би-
лабат, торообут дойдубут нэрэ айылдалаах дүн
эмэс кнэс туттан кнэсибит, ол эрээрэ тугу да ха-
рыстаабанһыт, хаарыан айылдабытын, сирбитин ал-
дыаттыбыт, халһааймстыбанһыт суохтук саймзына-
һабыт, Республикабыт үбө-харчыта, сүнийүэн, сир
баайыттан кэлэр. Ол иһин хаһа промышленноһын
күүскэ сайыинарыахтаахһыт. Дьэ итиннэ одоохтоох
дьону үлэлэтэр кэскиллээх буолуохтаах ээ. Выхити
Бюссия экономиката олнук турууга суох, Бһһһһ, са-
халар, бэйэбит экономикабытын бу ыарахан бала-
һаныһаттан таһаарарга дьулуһуохтаахһыт. Кимтэн
да тутулуга суох араа проблемаларбытын бэйэбит
быһаарына сатнахтаахһыт.

Саха сирэ сиртэн хостонор туһалаах баайа албах. Ону хостуурбугулар, туһанарбытыгар саталыы ха- баайынан сыйлаан кириэхтээх, сатабылдаахтын кэскиллээхтик дьаһаньмахтаахпыт. Бийиэхэ хаа биир- дибитигэр, барыбытыгар, онуук ой-салаа кириэх- тээх, Оччогуна эрэ экономикабытын сайыннарарбыт ойдонор. Маныаха бири умууохха: сирбит баайа уоста, көүрүүү туруо дии, от курдук үүтэ ту- руо суоҕа. Ол ниниттэн геология үлэтин соргохсу- тэн, онно бэйэ дьонуи, олохтоохтору түмэ тардан, ойdotон, сага сирдэри булуталаан, олору туһага та- хааран нһэхтээхпит. Ресубликабытыгар чинчийил- дибэккэ сытар сирдэр элбэхтэр диир кырдыктаах, Мөндөөс таблицатын элементнэро бары бааллар. Бийиги курдук олгөм баайдаах кинимэ сир аан дойдута ханна да суох. Саха сирэ Сибиир платфор- матын хотугуудуу илэи оттугар одус илэи террито- риида тыйаан сытар. Оссө ханнык кэскиллээх суол- лар баалларый?

Энергетикский ресурсаар бары жүргүзүрүн өңөрөн таһаарынын сайынызды, кыттык буулуда, нефть, газ, оңу тэңэ газ конденсатын хостойуу, туһага таһаарынын баһылахыт. Аны сирбит аныгар баһаам элбэх чохтоохут, онтукабытын хостуурбуттар куруук араас проблемалары көрсөр элбит, оңу бэйэбит эдэр специалистарбит турунан үлэлэтэхтэринэ кыайыахтара дээн эрэннэлэр. Энергияны биэрэр ресурсаар бары жүргүзүрүн өңөрөн таһаарынын сайынырдахытына олохнут тупсарын өйдөөһүн барыбытыгар ичкөхтээх. Көһү ыраары, ичкөтү толкуйдуохтаах. Күһүһүһүн өлөрдөхтүһүнэ көсүлүбүт көрөтү булуо.

Сир баайн хостооһунуттан уонна промышленног тап ураты өсөө тугу этвэххэ сөбүй? Баар эбит. Билинг республикабыт кутааан суоллаадынан аатар- быт дойдугу, ошон хайаан дагыны суолу-ниһи үүтээ- дык, үйэлээхтик олгостуу тирөөн кэллэ. Тиир суолу Алдараа Бэстээххэ адалары ситиһинэххэ наада, со- рохтор мапы сыһанаан аараллар. Эгэргэ дылы, ба- ладан пилгэр хаһаайын бийэтэ таптаабатынан дьа- һаныахтаах. Социальной уонна экономической бол- нуруостарын регионнар бэйэлэрэ быһаараллара ор- дуу гуйалааҕа чакчы. Бэйэбит Төрүт Союзоммутугар ыйыллыбытын курдук, Саха Республиката бир со- моҕо федеративнай государство субъектына буолар. Ошон Россия интернацион утары тууро суохтаах. Он- гунан баран, үһөттөн сыһаа дьаһалаар кылактари- нэ ону толоруу бэйэ оруотун ичинер буруйу олго- туу буолар. Табыгаһа суох сыһаа дьаһаллары ута- ры олохнут сүрдээх боһуруостарын бэйэбит би- лэһиспэрбит ама, кутааан дуо?

Бийнхөх билигшн алмаас промышленнох саймшагана албох үн-харчы бээр буолуога. Нанамыгта куорат тутуллуога. Ити хайдах өрө бирыта бага да-маа курдук, оттон, дьингар, санаабыт хотор, кыйаар суоабут. Билигшн кэлэр үйбү хайдах олооробут эдэрдэртэн тутулуктаах. Дьон өй-санаа оттугун чаб-дин, бэйэ-бэйэбитин көмүскэлэр буоллахпытна, на-циональнай идэ debated, төрүт культурабытын, итэ-рэлбитин умнуубатахпытна аан дойду ааттаахтарын чыгга төһө хаамсар, байылыат олохтоох билиги буолуохтутун соң.

Ипполит ГРИГОРЬЕВ.

**„КЫАЙЫ СЫЛЫН
ОБОТОБУН“ ДЭНЭРЭ**

Ити курдук киши кээсээ тобуллар кээпэр өрө
төтөбүлүн, түөлгүн мөтөгөн, кээп тутта кээсээ-пи-
сээп чабылыныны турар бу бварта дым. Оччотө-
бу сарин кээпнээсөп өсөлөр өлөрбүт өлөхторө-ды-
нахтара тоһо да мааракан иһин, муна-тапта суох
өдө састара, үлэтээн-хамсаан үлүннэһин аасиэт
үтө кээпэрэ хайыа-үйөү история саһарбыт стра-
ницаларытар кубулуйдулар. Билигин ити истории
страницаларын тыаһа-ууһа суох изымлык саас-са-
һынан арыталаан мэтатыйабытытар сыһааннаһы
көрүүдүн.

Степан Федотович Собакин бийлэни бидэни орто-
бутугар баара буоллар (инни бэйэманиһа буолан су-
кунууна эрдэ пенсияга тахсыбыта) биес уон биес
сааһын туолуох ээ. Доворбут, табаарыһыт туһунап
санаатахпытна, инни курдук үтүө-мааны майгы-
лаах, ологу умсугуйан туран таптыр дьоннорунан
дойдубут бэйэ буоллар олохтут хайдах курдук
кэрэксинэ этэй дии саныгыт. Аһаты ыччат үтү-
нүүр көлүүнэтин бэстэн ыччаттарыл, дьону-сэргэ-
тин олорон аһыт олохторун билэрэ ытык мэлэ дии
саныгыт.

Бөстанан төрөнүүтөрө санга сайдан эрэр социализмны харыларын күүһүнүн түтүсүт, күнү-дөмүн аакыбытпа үлэллир туруу үлөһүт дөм этилэрэ. Кини илэри убайа Силли Собакки холобуругар уһуһулдан үөскээбитэ. Силин өччөтөөдү ыччат техникада тардыһар муодатыгарэ ылларап. МТС-ка үөрөһөн тракторист ирэттин бачылаан кун сириттэн күрөһһар дээрэ тракторын уруудун ыһактыгыбатада, Силибэ суох биһр да концерт буолбата, биһр да түһүлгэ киһи күөн көрсүүтэ суох ыһтыллыбат ата, уус-урап самодельнайыи көрүүдөргө, оройуон иһавэи тэлэһимит көбүрдэргэ үөсүтөр лауреат, чемпион, призер буолуоталыһа.

Мин бигдэ эмэ Мырыла анхынхан нэлэһийбүт
иппэ-нээмэп ходоһатыгар охсуллан аастахына
Силэн от огустана сылдаар тракторын тыаһыгар до-
түһүмүлэтэн эхлээн ийбэрдэрэ Айма өрүс унуургу
хайааларыттан охсуллан нээһэнч сөрүүнтө ирэх-
ха дүөрө ийиллэрин тэлэ астаран сэнээн кэлкоччи-
быт.

Дээ, кишини утумгаан Исталаан мэра эрдэритэн хайа да бэйэлээх үлэни тулунгай эгэ, бүтэрбитэ-
phorбута, шисаран-хошорон орун-оншугар өшөрбути
баар буолара, туттар-халтара, тагтар-симэпэрэ
мээлэни, чэпчэлини, чабарни мэрүүн эгэ.

1957 г. Соловьев иэлийнхнийг нэгдлийнхнийг оскуолатай ентэйлхэххэс үөрэнэ бүтэрэн, үөрэдн малдыг Мылдабаайм сэтгэ кылаастаах оскуолатыгта бэрт үчүгөйдик сабаланы удариныктар ортолоруугар бигэтхэ икнрбигэ. Мырала оолоро иэлийнхэ бигр оскуолатын «охсон» иэбисит буулан бари даганы үлэбэ, үөрэххэ олус шыстабэс, дьонго-сэргэбэ шы-лыаннара олус истан этэ. Ол сөөрнөөн Истанзан үөрэдн тас өттүнэй оскуола илнэн кыттылар бары общественной үлэлэргэ умсугуйан, нуустатын ууран, багараан турин кытара, оолору кобузүүр. Бэбис кылааста үөрэнэ сырыттагына барсаарта аа-тырбыт, ою эрэ барата ыра саппа огостубут «Ар-тек» лацрыга путевкаанай нагараадалааныта да, суол-нис сурууттан буолуо, хойутаан итн хаарыа-наах путевкааттан көрө мааныта.

Айм туран, интернат оролоро (атим нэһилхэктэ-
гэн кэбэйт өвөлөр интернатынан хабылаллара) үтү-
гүһө-үтүктүһэ үлүлүһүн, үлүһүһүн туран көнүл-
гүстүүһүн дэриэктэһин барбыттара. Ыстанзан угуо-
дунан тэһэ дэ кыратын иһин, айылдаһтан биһр ба-
һуһаһын албаһаһа, ол тэһин этэ. Хатыһин тэһин

[illegible]

Ыстанана итти-такайан, үрөтөн олох суолугар
бигиһи үктэннэрибтү оччотоогу Хатылы оскуолаттан
директоругар Р. Н. Васильева (Соловьев уонна Ха-
тылы холбоон биһр бөдөһүбүт көмхө буолан
оролор Хатылы оскуолатыгар үөрэммиттэри), ууу-
талларыгар А. И. Соловьевка, Т. С. Котлякова, Д.
Н. Кладинага кэлэн олус махтана ахтыра. Улахан
спорка уһуулаахтуттар оскуола физрукка С. С. Сидо-
ров предбала, элэк-хаатка сөптөөх нодуруусуона
бизирин эрчийинтэ олук уурбутугар саварбахтаабат
эти.

Чураачы орто оскуолалыгар үөрөнөр смилларыгар көгүдү түстүүнүн багаран, дыналын туран даярчы-
тымыта, 1902—1903 сс. оралор ортолоругар респу-
бликада киик төгүд субуруччу бастаабыта. Орто ос-
куланы бүтөрөн, Забайкальскай байманын уоку-
рукка, Читага, спорттукан ротада суууусалыыр
көмүгэр 1904—1906 сс. уокурукка чемпионатала-
быта, 52 кг мйаабыгыга солбуллубат манпайгы
нүөмүрүнүн сылдыбыта. Саха аатырбыт түстүүнү-
ра Э. Герсони, П. Попову уо.д.а. кытта биикгэ эр-
чиллибит, 1904 с. Дьокуускайга кытыллыбит Рос-
сия чемпионатыгар кыттыбыта. Оппи киинни саха
манпайгы көлүөнө түстүүнүтарын кытта көгүдү түс-
туу республикада, оройуонга сайдымтыгар бэйетин
сөөмү кылаатын кылдырбыт киикпөн аарабыт.

Саллаатгаан кэлээт, төрөөбүт, ахтырганаах Мыры-
латтары үлэ үөлүүгэр төбөтүд оройунаан түспүтэ. Күнү-
һүн саалаат Ыстанаан «Дружба» арбинтин иштэ өрө
тустары, киэбэтин ыччаттары түмөн салгатаан-сага
идеялары толкуйдаан, тэрийэн нэхиллээк социаль-
най-культурнай сайдыатыгар бэрт элбэри өтөрбүтү.
Ол да иһин, тэрийэр дьоруун таба көрөн, бөлөн-
сүһбүт Сүбүрүүскэй аатынан сөххөз спортка инструкторынан андан үлэстиннэтэрэ. Киһи үлэлиир кэин-
гэр ыччат спортка тардыллыта күһүбүртэ, кэксэ са-
тыллыла да баар бөөлбүттэра.

1972 с. Забайкальскай баймагний уолурукка прайорщиктар сокуолаларын бүтөрөн, харыс да сирин халбарыбакка прейуоснианы баймагний минисариакка пененята тахысар диври эгнэлэ суох сулуус-наалаабыта, ол усталаах-туоратыгар араас майгылаах-сүлүнэлээх тоһолоох ыччат ичин илхитин иһинэн аһын саллаат ологуун билбэттөрө буолуой. Саамый күмүдү наараадаһан иһинээх ити пасторин төлөһи кэлбит саллаат уолаттар, иһиндэр төрөһүүтөрүн махтааһара эгэ.

Бетанаан сүүрдэх дойдуснада, нини хатыламтай
хэрэ аймалзгатын найаа тигтнмра, булдуи-алдын уол
нөионог өнөөгөн кэсннрэ, жигүд кэнигэр сааланы-
нрэ, бултууруи олус сөбүдүүрэ. Буат кэнигэр нини
кэпсээш-нигээш аһара тобуалара, буат мүдүүргөн-
нээх снрипалэрин хатылаан да кэпсээшнээ тууна-
тумата өсө күүхүрбүнэ дилы буолара.

1970 с. киш Чуранчы биш мааньдаах минин Марин Сивцеваланын одохторун холбоон сүүрбэ тэсэ сэтэ устата бэрт дьоллоохтук, айаазахтык олорон, үс орон улаатыннарар олох суоьдугар үтээнэрдилэр. Улаахы кыле Аппа-аппа үөрэхтэх РИЦ тутуах үлэһитэ, уоллара Владислав телемастер, кыра кыле Аппа бийыл гимназияны бүтэрэр. Күргэээ Марин Алексеевна цэтинин биология учуутала, РФ үөрөдиринтин туйгуна, улуска биш тарбахха баттанар методист-учуутал.

Степан Федотович үлээлэбин үлэтэ тустаах тэрлэ-
гэлэрийн үрдүктүк сыйлайламыта. Ол нурдун, 1964
с. Саха сиртэр физкультураны уонна спорду сайын
парамыта үтүөлэрин иһин нартин уобаластаады ко-
митетин, Саха АССР Министрдарын Советын, 1973 с.
үрүгүлэри үтүрүтүү 50 сылыгар аналлаах Чурап-
чы—Сайыа Сайыа дохотун тэрээһиннэхтэн, иччэ-
ты түмэ гэрди миниматын иһин комсомол уобала-
стаады комитетин, тустаах үлэтинэн республика ба-
йыанньы комиссариатын элбэх тэрилтэлэринэн на-
дараадалаамыта. Мама таһынан ССРС Сэбиэдэниилээх
Күүстэригэр экилээ суох сулууспатын иһин II, III
степеннэрдэх, элбэх үбүлүүбүтү мөдүлэринэн,
ДОСААФ Кыһа Советын иччэты сулууспада бөлө-
мөлүннээх үтүөлэрин иһин аныгынан надараадалаа-
мыта.

Одорбут олодун кәрдине кэмнеринде хайан да өлбөдүйбөт бийини Шетанаахмат сэмэй, сардык морсүмө, нини үрөңдэттэн да, чыныгыттан да тутууга суох дьон-сэргэ кутун түһүт бий дууһата хайан да умнуудун суоца, өр сымаларга доборбутун суохтуохтара нини сүүрбүт-көннүт кырдаллара, бултаан-ыттан өрсилдибөт күөх суугун тайыта, ылаан-туойан хөлүбүт сүрүктүрүх Аамата.

Г. ПОПОВ.

Синюкова: С. Ф. Собакин.

